

TÜRKİYE'DE GENÇLİK, DİN VE DEĞERLER KONUSUNDA YAPILAN AMPİRİK ARAŞTIRMALARIN YÖNTEM VE İÇERİK ANALİZİ

İsmail AKYÜZ

Öz

Yaklaşık iki yüzyıldır yaşanmakta olan modernleşme süreci toplumsal hayatı derinden etkilemektedir. Bu süreçte geleneksel kurumlar ve değerler önemini yitirmektedir. Toplumsal hayatta yaşanan hızlı değişimler insanların dünyaya bakışını ve değer yargılarını da etkilemektedir. Toplumsal hayatta yaşanan bu hızlı değişimlerden en çok etkilenen kesimlerden birisi de şüphesiz gençlerdir. Bilindiği gibi gençlik çağı, insanın kişiliğinin oluştuğu çalkantılı bir dönemdir. Toplumsal hayatta yaşanan kırılmalar en çok gençleri etkilemekte ve bu durum dolaylı olarak toplumun geleceğini ilgilendirmektedir. Bu anlamda toplumsal değerlerin değişmesi karşısında gençlerin yaşadıkları problemler ve geliştirdikleri tutum, üzerinde çalışılması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle din ve değerler alanında yapılan çalışmalar gençlerin karşılaştıkları problemlerin çözümünde dinin ve geleneksel değerlerin önemli katkıları olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de gençlik din ve değerler konusunda yapılan ampirik çalışmaları yöntem ve içerik açısından incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Din, Dindarlık, Değerler, Ampirik Çalışmalar

The Method and Content Analysis of Empirical Studies on Youth, Religion and Values in Turkey

Abstract

The modernization process that going on circa two centuries influences to social life deeply. In this process traditional institutions and values are losing their importance. The high-speed changes that emergence into social life affect the peoples' viewpoint of life and value judgments. One of the most influenced parts of society from these high-speed changes is youth. As it's known the youthfulness is the tempestuous period which the personality take shape. The breakings lived into social life chiefly affect the young people and this situation indirectly interests the future of society. In this sense the problems of young people in over against the changing social values and the attitudes they developed are important issues that should be studied on. Especially the researches on the field of religion and values show that the religion and traditional values have important attribution to the young people to solve their problems they met. In this article we tried to examine the methods and contents of empirical studies on youth, religion and values in Turkey.

Keywords: Youth, Religion, Piety, Values, Empirical Studies

Giriş

18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Fransız İhtilali ve ardından gelen Sanayi Devrimi'nin Batı toplumunda meydana getirdiği kırılmanın etkisi bu coğrafya ile sınırlı kalmamış, kısa bir zaman içerisinde dalga dalga yayılarak tüm dünyayı etkilemiş, diğer toplumlarda da köklü toplumsal değişimlere sebep olmuştur. Genel olarak dünyada, özelde ise ülkemizde son iki yüz

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

yılda meydana gelen bu çok yönlü toplumsal ve kültürel değişimler, geleneksel kurum ve değerleri derinden sarsmış, bireysel ve toplumsal alanda birçok uyumsuzluk ve çatışmayı da beraberinde getirmiştir.

Özellikle içinde yaşadığımız yüzyılda, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla eriştiği, bunun sonucu olarak da coğrafi sınırların hızla ortadan kalktığı görülmektedir. Küreselleşme olarak adlandırılan bu süreç toplumlar arasındaki coğrafi sınırları ortadan kaldırmakla birlikte, toplumlardaki hızlı değişimler insanların dünya görüşleri ve değer yargıları arasındaki farklılaşmaları da artırmaktadır (Perşembe, 2000, s. 259). Toplumsal hayatta yaşanan hızlı değişimler bağlamında gençler, değişen toplum düzeni içerisinde farklı rol beklentilerine sürüklenerek ruhsal bir gerilim ortamında kimlik arayışlarını sürdürmek durumunda kalmışlardır. Kendi yaşı gereği değer yargıları hızla değişen gençlerin, içine yaşadığı toplumun değerlerinin de hızla değişmesi karşısında bocalamaması mümkün gözükmemektedir (Hökelekli, 2006, s. 12).

Bilindiği gibi din ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Din toplumu etkilediği, değiştirdiği gibi, toplum da dini etkilemekte, yerine göre şekillendirmektedir. Bu durum dindarlık araştırmalarında kendisini açıkça göstermektedir. Yapılan çalışmalar günümüzde dindarlık olgusunun da değişime uğradığını, toplumsal yapılardaki değişimlerin bu durumda önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda gençliğin din algısı ve dindarlığı konusu da değerler ve değerlerin değişimi bağlamında ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda hızla değişen toplumsal değerler karşısında gençlerin yaşadıkları problemler ve bu sorunlar etrafında gelişen tutumları tespit etmeye yönelik ampirik çalışmalar üzerinde durmaya çalışacağız. Bu bağlamda önce kısaca kavramsal çözümler yaptıktan sonra konumuzla ilgili verileri inceleyip bulgularımızla bir değerlendirme yapacağız.

1. Kavramsal Çözümleme

1.1. Değerler

Pozitivizmin bazı peşin hükümleri ve buna bağlı olumsuz tavırlarından dolayı uzun zaman sosyal bilimlerde değerler incelenmeye değer bulunmamış, onlarla ilgilenmek bilim dışı sayılmıştır. Hâlbuki beşeri hayatta değerler, tüm yargı, norm, kurum ve davranış düzeylerinde etkin olgulardır. Bir başka deyişle her beşerî oluşumun arkasında bir ya da daha çok değer ve onun yönlendiriciliği vardır. Bu yönlendiricilik; iyiyi ve kötüyü göstermeden, iyiyi mükâfat, kötüyü ceza belirlemeye kadar, sürecin her aşamasında kendini göstermektedir (Aydın, 2003, s. 243).

Değer en genel anlamıyla arzu edilen, ilgi duyulan, ihtiyaç duyulan, inanılan ve bir ölçek olarak kullanılan içselleştirilmiş davranış prensipleri olarak tanımlanabilir (Aydın, 2003, s. 244). Değer, paylaşımlı, yaygınlaşmış ve sonuç olarak çoğunluk tarafından benimsenmiş tutumdur (Doğan, 2007, s. 35). Dolayısıyla değerler toplum tarafından benimsendiği ölçüde yaygın bir tutum ve bireyler üzerinde yaptırım gücü bulunan unsurlar haline gelmektedir. Nitekim Durkheim sosyal olguların tanımını yaparken, onların diğer olgulardan en büyük farkının, birey üzerinde bir tür denetim kurmayı sağlamaları olduğunu ifade etmektedir (Durkheim, 2006, s. 51). Bu bağlamda değerler de toplumsal birer olgu ve dolayısıyla birey üzerinde bir denetim ve baskı unsuru olmaları nedeniyle toplumsal denetimin önemli bir parçasını teşkil etmektedir.

Değer kavramı, bilimin ve bilginin doğrudan konusu olan “olmuş olanı” değil, “olması gerekeni” ifade etmektedir. Dolayısıyla değer, eyleme ve ideale yönelik bir anlamı haizdir. Buradan hareketle değerlerin üretilmesinin, insanları diğer varlıklardan ayıran önemli özelliklerden birisi olduğu söylenebilir. Şöyle ki, beslenmek, korunmak, çiftleşmek, uyumak vb. fiiller tüm canlılar için zaruri ihtiyaçlar, insan, eylemlerini değerlere göre ayarlaması ve hareket etmesi hasebiyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. İnsan değer koyan ve koyduğu değerlere bağlanan bir varlıktır (Bolay, 2007, s. 60).

Bir başka yönüyle değerler bir kimlik oluşturma fonksiyonu icra etmektedir ki, bu durumda değerler ferdi ve sosyal kimliğin bir teminatı olmaktadır. Değerler etrafında oluşan bireysel ve toplumsal kimlik sayesinde kolektif anlam dünyası varlığını sürdürmektedir. Değerlerin mana yüklü olması gerekmektedir. Dolayısıyla değere sahip olmak aynı zamanda manaya sahip olmak anlamına gelir. Bu ise, -değere, dolayısıyla manaya sahip olmak- tarih sahnesinde var olmaya devam etmeye aday olmak demektir (Yavuz, 2007, s. 90).

Değerlerin kaynağı ile ilgili tartışmalarda değerlerin temel olarak iki kaynağa dayandığı tespit edilmiştir. Bunlar, aşkın olan ilahi kaynaklar ile içkin olan toplumsal kaynaklardır. Buradan hareketle değerler sosyal/profan ve dini/kutsal şeklinde ikili bir ayırma tabi tutulabilir. Bu bağlamda toplumsal ihtiyaçların gereği olarak toplum tarafından üretilen ve benimsenen ve salt beşeriliği ifade eden vatan sevgisi ve eşitlik gibi değerler sosyal değerlere örnek olarak gösterilebilir. Dini değerler ise daha genel olup, yukarıda da ifade edildiği gibi kaynağını aşkın varlıktan almaktadır. Buna göre dini değerler geniş toplum kesitlerinin ortak değerleri olarak ve daha uzun soluklu bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Aydın, 2003, s.246).

Özellikle sanayileşmenin artmasıyla geleneksel/tarım toplumundan modern/sanayi toplumuna geçişle birlikte dini değerler şiddetli bir erozyona uğramış, toplumsal hayatın şekillenmesinde önemli etkileri bulunan geleneksel değerler toplumsal hafızalardan silinmeye başlamıştır. Bu anlamda toplumsal ilişkileri düzenleyen geleneksel normların ve değerlerin çözülmesiyle birlikte bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan bağlarının zayıflaması, hatta ortadan kalkması durumu söz konusu olmaktadır ki Durkheim bunu “toplumsal düzen eksikliği” manasında “anomi” kavramı ile ifade etmektedir (Marshall, 2005, s. 32-33). Anomi kavramını dar bir anlamda ele alarak, bir toplumda mevcut kültürel değer ve amaçlar ile bireylerin amaç, değer ve kurallara uygun davranma ve yaşama istekleri arasında ortaya çıkan belirsizlik farkılaşma şeklinde açıklayan Robert Merton’a göre, gelişmiş kapitalist toplumlarda refah ve yüksek toplumsal statüye yapılan aşırı vurgu yoksul veya fırsat eşitliği açısından yeterli imkânları olmadığına inanan grupların anormal veya gayrimeşru yollara saparak anomiyeye yol açmalarına neden olmaktadır (Kirman, 2004, s. 23).

Bu bağlamda toplumsal yapının bel kemiğini teşkil eden gençlerin değer dünyası, yaşanmakta olan gençlik dönemine ait bireysel çalkantılar, bunalmalar ve kimlik arayışları ile modern çağın sonuçlarıyla ilgili olan toplumsal değişim süreçleri göz önüne alınarak incelenmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Ergenlik ve Gençlik

Ergenlik, bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçişini sağlayan bazı özelliklerinden dolayı diğer gelişim dönemlerinden farklı bir dönemdir. Gençin kendini, hayatı ve toplumu sorgulayarak eskisinden farklı bir şekilde dünyayı algılamaya başladığı bir dönemde en önemli sorunlardan biri, kendini tanıma ve tanımlamada çektiği sıkıntıdır. Ergen sözcüğü “bireyde gözlenebilen sürekli ve süratli bir gelişim devresi” olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik; biyolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Ortalama olarak 12-20 yaş arası için düşünülebilecek ergenlik döneminin temel özellikleri ise, duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası biçiminde özetlenebilir (Kula, 2001, s. 33-35).

Genel olarak, ergenlik dönemini de içine alan 12-28 yaş arasındaki döneme gençlik denmektedir. Birleşmiş Milletler’in tanımına göre genç “15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir evi olmayan” kişidir. Psikoloji kaynaklarında ise gençlik, “ergenlik çağı

öncesi dönemden başlayarak 20-25 yaşlarına kadarki yılları kapsayan zaman dilimi olarak kabul edilmektedir (Ay, 2003, s. 15).

Gençlik çağında çocukluk dönemi geride kalmıştır fakat genç, henüz yetişkin toplumda belli bir noktaya ulaşmış değildir. Bu yüzden gençlik çağı bir belirsizlikler ve arayışlar devresidir. Bu çağ hayat için bir yön ve gayenin arandığı, mesleki ve ailevi rollerin üstlenilmesi için gerekli şahsiyet özelliklerinin kazanıldığı, ferdin daha müstakil ve sorumlu bir kimse olarak hareket etmeye başladığı bir hazırlanma dönemidir. Bu dönemin en başta gelen psikolojik özellikleri, Kişilik bunalımı, isyankârlık, hayat gayesi oluşturma, sorumluluk duygusunun geliştirilmesi, hayattan tatmin arama, macera ve hareket isteğidir. Bu hareketlilik onların dini yaşantısı üzerinde de gözlemlenebilmektedir (Koştaş, 1995, s. 4).

Kişiliğin büyük oranda şekillendiği 18-28 yaş arasında nicel yapı gelişme ve olgunlaşma devresine girerken, kişiliğin sosyo-kültürel kısmı da bu dönemde teşekkül eder ve istikrara kavuşur. Duygu ögesi yerine düşünme ögesi tutumlara etki etmeye başlar. Bu yaş gurubuna kadar duyguların etkisi altında bulunan davranışlar yavaş yavaş duyguların etkisinden kurtularak mantıklı düşünmenin etkisine girer ve davranışlar reel bir yapıya kavuşur (Arslantürk, 1998, s. 68).

Gençlerin gerek yaşadıkları geçiş dönemi itibariyle, gerekse içinde buldukları toplumun hızla değişmesi itibariyle pek çok sorunla karşılaştıkları görülmektedir. Bu sorunların başlıcaları yabancılaşma, kimlik bunalımı, değerlerdeki değişimler, anomi, sosyal psikolojik sorunlar ve değişik kaygılar olarak sıralanabilir. Gençlik sürecindeki kimlik ve kişiliğin oluşmasında dünyaya bakışta ve problemlerin çözümünde değerlerin oldukça önemli bir rolü vardır (Aydın, 2003, s. 246).

1.3. Dindarlık

Geniş inanç ve uygulama şekillerini kapsayan ve çok boyutlu bir kavram olan dindarlık, sübjektif yönüyle bireyin düşünce ve davranışlarının birbirine bağlı bulunduğu varsayımına dayanır. Dindarlık kavramının temelindeki teorik unsur, Tanrı'ya inanmak, onu tanımak ve ona bağlanmak ilkesidir (Mehmedoğlu, 2006, s. 262). Dindarlık bir kişinin günlük hayatında dinin önemini ifade eden, kişinin dine inanma ve bağlanma derecesini gösteren, dinselliğin öznel dünyası için kullanılan bir kavramdır. Dindarlık ampirik bir konu olabilen, insanın mensup olduğu gurubun uzlaşmasına uygun şekilde dinî olarak nitelenebilen ve dinî olmayan veya seküler tutum ve tecrübelerden ayrılabilen tutum, tecrübe, davranış tarzlarının bir bütünü olarak algılanabilir (Taş, 2006, s. 177).

Dini “kutsalın tecrübesi” olarak tanımlayan Wach’a göre bu tanım yaşanan bir gerçeklik olarak dinin sübjektif yönünün yanı sıra objektif gerçekliği üzerinde de önemle ve ısrarla durmaktadır (Günay, 2006, s. 22). Wach’ın yaklaşımına paralel olarak dindarlık insanın iman-amel temelinde ortaya koymuş olduğu dinî tutum, deneyim ve davranış biçimini, yeni dinî yaşantıyı ve dindarca hayatı; inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe, duygu, ibadet, etki ve organizasyon gibi boyutları olan bir algı olarak anlaşılabilir (Okumuş, 2002, s. 38).

Dindarlık ölçme ile ilgili çalışmaların 1940’lı yıllarda başladığı görülmektedir. Dindarlık ölçümü ile ilgili henüz erken dönem sayılan 1940 ve 1950’li yıllarda yapılan bu çalışmaları, 1960’lı yıllardan itibaren ileri ölçüm tekniklerinin kullanıldığı alan araştırmaları izlemiştir. İlk örnekleri Amerika’da gerçekleştirilen bu çalışmaların büyük bir kısmı Hristiyan dindarlığının ölçümüyle ilgilidir (Onay, 2004, s. 43). Dindarlığı ölçme çalışmaları ilk önce tek boyutlu yaklaşımlarla başlamıştır (Chave 1929, Hall 1891, Leuba 1912, Starbuck 1899, James 1912). Ancak dindarlığın ölçümüne yönelik çalışmalar zamanla farklı yaklaşımların doğmasına yol açmıştır. 1950-1960 döneminde din psikologlarının bir kısmı dindarlığa tek boyutlu yaklaşmanın yeterli olmayacağını savunarak iki boyutlu yaklaşımlar teklif etmişlerdir (Allport’un dış güdümlü ve iç güdümlü dindarlık yaklaşımları). Dindarlığa yönelik çok boyutlu yaklaşımların gelişmesinde ise Glock (1959), Lenski (1961) ve Fukuyama (1961)’nin çalışmaları önemli katkılar sağlamakla birlikte, dindarlığın çok boyutlu olarak sistemli bir şekilde kavramlaştırılması ilk defa Glock (1972) tarafından yapılmıştır (Küçükalp, 2006, s. 456, Koştaş, 1995, s. 12-13).

İlk örnekleri Amerika’da gerçekleştirilen bu çalışmaların büyük bir kısmı Hristiyan dindarlığının ölçümüyle ilgilidir. Müslüman dindarlığının ölçümü ile ilgili çalışmaların Türkiye’de başlaması ise 1980’li yıllara rastlamaktadır. Bu çalışmalarda kullanılan ölçme araçları genellikle Glock, Lenski, King ve Hunt gibi bilim adamlarının Hristiyan dindarlık ölçeklerinden yararlanılarak veya bunlara adapte edilerek geliştirilmiştir (Onay, 2004, s. 44).

Her halükarda şimdiye kadar dindarlığın boyutları ve ölçümü konusu herkesin kabul edebileceği bir teorik çerçeveye de oturtulamamıştır. Dolayısıyla dindarlık ölçekleri ve bu çerçevede oluşturulan soru kâğıtları ve öteki ölçüm araçları tüm standardizasyon gayretlerine rağmen belli bir farklılık ve çeşitlilikte karakterize olmaya devam etmiştir. Dindarlığı tek boyuta ve mesela inanç boyutuna yahut ritüellere indirgemek isteyenler bulunduğu gibi çok boyutlu (multidimensiyonel) yaklaşım perspektifinde olanlar da mevcuttur ve hatta anlaşılan bu konuda çok boyutlu dindarlık

telakkileri ve çözümlenmeleri dindarlık araştırmalarına giderek egemen olma yolunu tutmuş görünmektedir (Günay, 2006, s. 39,53).

2. Gençlik, Dindarlık ve Değerler Konusunda Yapılmış Ampirik Çalışmalara Genel Bir Bakış

Dünyada gençlerin dinî yaşantı ve davranışlarını bilimsel yöntemlerle anlamaya yönelik ilk çalışmalar 20. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. O tarihlerde ABD’de bazı bilim adamları ilk olarak anket formu hazırlayarak gençlerin kendi ifadelerinden hareketle yaşadıkları bazı dinî tecrübelerin sistematik bir tasvirini ortaya koymuşlardır. Yapılan bu araştırmalar gençlerde yüksek bir dinî potansiyel olmakla birlikte dinî karasızlık, şüphe, arayış ve geleneksel değerleri tenkit eğiliminde oldukları sonucuna götürmüştür. Ülkemizde ise sekülerleşme ve çoğulculuk süreçleri bunlara karşı oluşan bazı tepkiler gençlerin din anlayışını etkilemiş ve din eksenli problem ve tartışmaların oluşmasına neden olmuştur. Bütün bunlara rağmen son 20-25 yılda yapılmaya başlanan araştırmalar Türkiye’de gençlerin dindarlık düzeyinin ve dinî değerlere saygının Batı ülkelerine nispetle oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Hökelekli, 2006, s. 17).

Konuyla ilgili ilk önemli çalışmalardan birisi Hökelekli (1983) tarafından doktora tezi olarak yapılan “Ergenlik Çağı Gençlerinin Dinî Gelişimi” adlı çalışmadır. Alan araştırması olan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, normal bir ergenin gelişim özellikleri gelişim psikolojisinin verileriyle ortaya konulmuş ve bu özelliklerin dinî hayat içindeki önemi belirtilmiştir. İkinci bölümde, ergenin dinî gelişimi incelenerek düşünce, duygu ve davranış bakımından dinî gelişimin esasları ortaya konmuş, üçüncü bölümde ise, dinî gelişimin niteliğini belirleyen unsurlar incelenmiş ve son bölümde, ergenler için dinî bir tipoloji çıkarılmıştır. Örneklemi çeşitli şehirlerden orta öğrenim öğrencilerinin oluşturduğu bu çalışmada, anket tekniği kullanılmış ve veriler bölümler içerisinde yeri geldikçe kullanılmıştır. Çalışmada sonuç olarak, ergenlik döneminin dinî uyanış dönemi olduğu ve dinî gelişim açısından sabit bir profil çizmediği, kendi içindeki yaşlara göre de farklılıklar gösterdiği ifade edilmiştir (Koç, 2005, s. 51).

Kula (1987) tarafından ergenlik dönemiyle ilgili yapılan “Ergenlerde Kimlik Bunalımı ve Din Eğitiminin Etkisi” isimli yüksek lisans tezi, giriş bölümü ile beraber beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırma problemi, amacı, kapsamı, kullanılan metot ve anketin uygulanması, verilerin toplanması başlıkları altında araştırma ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Araştırma, İmam Hatip Liseleri’nde din eğitimi gören ergenlik dönemi gençlerinin kimlik bunalımı durumlarını tespit etmek ve bu konuda din eğitimi-

nin müspet veya menfi etkisinin olup olmadığını araştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada kullanılan anket sonuçları, tablolar halinde istatistiksel açıdan yüzdeleri alınarak yorumlanmıştır. Sonuç olarak anket verilerine göre din eğitimi alan öğrencilerin, kimlik bunalımı ölçülerinden bir kısmını gelişim özelliği olarak yaşadıkları, din eğitiminin güven duygusunu kazanmada yeterli derecede etkili olamamasına karşın hayat felsefesi geliştirme ve bir takım değer ve inançları kazandırmada etkili olduğu tespit edilmiştir (Koç, 2005, s. 52).

Bayyigit (1989) tarafından yapılan “Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma”, isimli doktora çalışması ise, üniversite öğrencilerinin evren olarak seçildiği bir alan araştırması karakteri taşımaktadır. Çalışmada öncelikle din ve gençlik üzerine teorik bir çerçeve çizilerek daha sonra Selçuk Üniversitesi öğrencileri üzerinde uygulanan anket sonuçları değerlendirilmiştir. Örneklemi 1566 üniversite öğrencisinin oluşturduğu çalışmada, chi-kare anlamlılık testi uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, gençlerin din problemlerinin çok boyutlu, karmaşık ve çok sayıda değişkenin etkileşimi sonucu ortaya çıktığı saptanmıştır. Ayrıca araştırmada, gençlerin önemli bir oranında inanç esaslarıyla ilgili ciddi problemlerinin olduğu, dinî pratiklerle ilgili tutumlarının ise olumlu olmasına karşın ibadetlerin yerine getirilmesi hususunda ilgisizliğin olduğu belirtilerek, üniversite öncesi alınan din eğitiminin, üniversite öğrenimi boyunca nitelik olarak değişim gösterdiği, buna paralel olarak da dinî inanç ve tutumlarda önemli değişimler olduğu belirtilmiştir (Koç, 2005, s. 52).

Kula (1993) tarafından yapılan “Kimlik ve Din-Ergenler Üzerine Bir Araştırma” adlı ergenlik dönemi gençlerinde din-kimlik ilişkisinin araştırma problemi olarak ele alındığı doktora tezinde, din ve kimlik arasındaki ilişki araştırılmış, bu çalışma 2001 yılında kitap olarak yayımlanmıştır (Kula, 2001). Kula'nın çalışmasının evrenini Bursa ilindeki İmam-Hatip, Anadolu, Ticaret, Hürriyet Endüstri Meslek, Otelcilik Turizm Meslek, Özel İhsan Çikazca, Özel Namık Sözeri ve Özel Nilüfer Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Kula örneklem olarak da bu okulların son sınıflarından 800 kişilik bir öğrenci gurubunu seçmiştir. Çalışmada örneklemden bilgi toplamak amacıyla anket-survey tekniği uygulanmış, dindarlığın inanç, ibadet, duygu, bilgi ve tecrübe boyutlarıyla ilgili sorular hazırlanmıştır. Oluşturulan anket üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde inanç, ibadet, duygu, bilgi ve tecrübe boyutlarıyla dindarlık ölçümü, ikinci bölümde kimlik yapısını şekillendirmede etkili olan, öğrencilerin özdeşleştiği kimseler ve bunların niteliğinin tespiti ve üçüncü bölümde de din-kimlik ilişkisinde, dinin referans alındığı noktaların ve oranda dikkate alındığının belirlenmesi amaç-

lanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın sonucunda, din-kimlik arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Genelde dinin kimlik üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu, dinî hayat ile kimliğin bağımsızlık boyutu arasında olumsuz bir ilişkinin bulunduğu vurgulanmıştır.

Koştaş (1995)'in "Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış" adlı çalışmasının evrenini Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi, örneklemini de bu üniversitelerde öğrenim gören (Ankara Üniversitesi'nden 385, Gazi Üniversitesinden 338) 723 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Koştaş'ın bu çalışması üniversite öğrencilerinin dinî hayatı, dindarlığın beş farklı boyutunun (dinî inanç, ibadet, dinî tecrübe, dinî bilgi ve dinin etkileme boyutları) tezahürleri ve bunları tespit etmede kullanılan ifadeleri kapsamaktadır. Koştaş'ın araştırması üç bölümden oluşmaktadır: Gençlik ve Dinî İnanç, Gençlik ve İbadet, Gençlik ve Toplum İlişkileri. Bu bağlamda, birinci kısımda İslam dininin inanç esasları ile birlikte örnekleme partikülarizmin boyutları da araştırılmıştır. Veriler değerlendirildiğinde örnekleme yer alan öğrencilerin büyük çoğunluğunun İslam'ın kabul ettiği Allah'a inandıkları, ancak çok az da olsa inanmayanların bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Yine çoğunluk tarafından kabul edilen diğer inanç ve prensipleri ile ilgili verilerde, deneklerin tutumları arasında bir benzerliğin olduğu ve inanma yönünden bunlar arasında bariz bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Koştaş'ın araştırmasındaki bulgular genel olarak değerlendirildiğinde örnekleme dini yaşayışın, farklı boyutlarda ve farklı değişkenlere göre bir takım değişiklikler göstermesine rağmen hâlâ önemini korumakta, ferdi seviyede kimlik ve şahsiyeti şekillendirmede etkin bir fonksiyon görmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu konudaki önemli saha çalışmalarından biri de Karaton (1996) tarafından yapılmıştır. "Üniversiteli Kız Öğrencilerde Cinsel Ahlâk ile Dinî İnanç ve Tutumların İlişkisi" adlı saha araştırmasına dayalı bu yüksek lisans çalışması, üniversite öğrencisi genç kızların dinî inanç ve tutumları ile cinsel tutum ve davranışları arasındaki ilgi ve etkilenmenin istatistik tekniğiyle (korelasyon) araştırılmasını içermektedir. Araştırma; iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gençlik, din, cinsel ahlak kavramları teorik olarak işlenmiştir. Gençlik kavramı ve gençlik döneminin gelişim özellikleri genel olarak ele alındıktan sonra genç kızların ruhsal ve sosyal gelişimleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümün ikinci kısmında genel olarak gençlikte dinî ve ahlaki gelişimle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bölümün son kısmında ise genç kızların cinsel tutum ve davranışları üzerinde durulmuştur. Erkek arkadaş ve flört edinme, cinsel sapmalar (eşcinsellik ve mastürbasyon), bekarlık, tesettür ve giyimle ilgili tutumlar, literatür çerçevesinde bölümün bu kısmında ele alınmıştır. İkinci bölüm ise elde edilen bulguların değerlendirildi-

rilmesi ve yorumlanmasından oluşmaktadır. Bu bağlamda örneklem grubundaki öğrencilerin dinî inanç ve tutumları ile ilgili düşünceleri inanç, ibadet, bilgi ve duygu başlıkları altında (erkek arkadaş ve flört edinme, cinsel sapmalar, evlilik, bekâret, tesettür ve giyim, cinsel içerikli yayınlar, kürtaj ve doğum kontrolü, evlilik dışı cinsel ilişki) yüzdelerle tablolarla değerlendirilmiştir. Örneklem grubunun cinsel tutumları ile ilgili bulguların inanç ve tutumlar ile cinsel tutum ve davranışlar arasındaki korelasyonel bulgular ortaya konmuştur. Son olarak ise yorum ve tartışma başlığı altında her hipotez tek tek tetkik edilerek bulgular değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuç kısmında dinin, cinsel kimliğin oluşumu üzerinde ve cinsel tutumların bireylerin davranışlarına yansımada belirleyici bir faktör olduğu ifade edilmiştir (Koç, 2005, s. 54).

Arslantürk (1998)'ün, "Kutsalın Dönüşü, Yeni Toplum Arayışları" adlı çalışmasının konusu modernizm ile din ilişkisi ve modernizm sonrasında (postmodernizm) din olgusunun durumu oluştururken; araştırmanın problemi, bu sistemlerle din arasındaki ilişkiden doğan olay ve olguların toplumun belli bir kesimini oluşturan gençlerdeki yapısal durumudur. Arslantürk sebebini açıklamadığı bir takım mahzurlardan dolayı araştırmanın evrenini teşkil eden üniversitelerin adını vermezken, Türkiye'deki mevcut üniversiteleri gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş şeklinde üçlü bir kategoriye tabi tutup, belirlenen bu kategorilerden ikişer üniversitenin öğrencilerinden 18-28 yaş aralığındaki 1900 kişiyi örneklem grubu olarak seçmiştir. Çalışmada örneklem grubunun tanrı, peygamberlik ve ahiret inançları ile inanca yönelme faktörleri, sığınma inancı ve tanrıya şükür oranları incelenmiş, ayrıca örneklem grubuna göre din ve mutluluk ilişkisi, 21. yüzyılda din, din ve geri kalmışlık ilişkisi, dinle ilgili bilgilerin nerden elde edildiği, örneklem grubunun dinle ilgili problemleri çözme şekli, örneklemin din değerlendirmesi din davranış ilişkisi, günlük hayatta din, arkadaş ve eş seçiminde din ve din ve siyaset anlayışları araştırılmıştır.

Aksu (2000)'nin "Gençlik Döneminde Görülen Zararlı Madde Alışkanlıkları ve Din Eğitimi" isimli saha araştırmasının vardığı sonuçlar, zararlı alışkanlıklarla mücadelede din eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Araştırma Bursa il merkezinde öğrenim gören genel lise öğrencileriyle İmam Hatip Lisesi öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Buna göre İmam Hatip Lisesi öğrencilerine nispetle daha az din eğitimi alan genel lise öğrencileri arasında zararlı madde kullanımı daha yaygınken, yoğun dini eğitim alan İHL öğrencilerinde bu oranın daha az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda din eğitiminin gençlere zararlı madde kullanımından uzak durma konusunda olumlu etkide bulunduğu görülmektedir. Nitekim araştırma sonuçlarına göre sigara, alkol, uyuşturucu gibi zararlı madde alışkanlıkları

içerisinde en zararlı olan alkol ve uyuşturucu alışkanlığı İHL'ye nispetle genel liselerde daha yaygındır. Yani yoğun din eğitimi alan gençler, daha az din eğitimi alanlara göre daha düşük oranda zararlı madde kullanmaktadır.

Din-ruh sağlığı ilişkisini -kişilik bağlamında- dolaylı olarak ele alan ampirik karakterli bir doktora çalışması "Çağdaş Kişilik Teorileri ve İslamî Kişilik Modelinin Karşılaştırılması -Üniversite Öğrencileri Üzerinde Sosyal Psikolojik Bir Araştırma" adıyla Gürses (2001) tarafından yapılmış, bu çalışma daha sonra "Kölelik ve Özgürlük Arasında Din -Üniversite Öğrencileri Üzerinde Sosyal Psikolojik Bir Araştırma-" adıyla yayımlanmıştır. Uludağ Üniversitesi öğrencilerinin örneklem grubunu oluşturduğu bu çalışmada, iç ve dış güdümlü dindarlık ile inançsızlığın belirlenen kişilik değişkenleriyle ilişkisi incelenmiş, iç güdümlü dindarlık ve inançsızlık ile otoriteriyenizm arasında bir ilişki olduğu kanonik analiz yoluyla tespit edilmiştir. Öte yandan dış güdümlü dindarlık ile otoriteriyenizm ilişkisinin anlamlı fakat güçlü bir ilişki olmadığı, dindarlıkla ilgili tutumlar ve dogmatizm ilişkisinde ise, inançsızların dindarlardan daha dogmatik oldukları tespit edilmiştir. Dine karşı olumsuz tavrı olanların yeniliğe ve gelişmeye karşı daha dirençli bir zihinsel kapalılık içerisinde oldukları, dış güdümlü dindarların ise daha az dogmatik oldukları saptanmıştır. Ayrıca bu çalışmada iç güdümlü dindarlık ile inançsızların önyargılarının yüksek düzeyde ve birbirine yakın olduğu da tespit edilmiştir (Koç, 2005, s. 55).

Koç (2002) tarafından yapılan "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri" adlı ampirik çalışma, bireyin çocukluktan sonraki gelişiminin temel basamağı olan ergenlik döneminde yapılan dua ve ibadetin, ergenlerin ruh sağlıkları üzerinde ne gibi psikolojik etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış bir alan araştırmasıdır. Türkiye'de ortaöğrenim gören ergenlerin seçildiği evreni temsilen, Bursa il sınırları içerisinde dört farklı türden ortaöğrenim kurumunda öğrenim gören 400 ergen üzerinde tesadüfi örneklem yoluyla anket uygulanmıştır. Uygulanan anket aracılığıyla deneklerden alınan ham veriler, yaş, cinsiyet, dua ve ibadet etmenin sıklık ve içtenlik düzeyleri gibi nicel karakterdeki bağımsız değişkenlerle parametrik olmayan istatistiksel analiz tekniklerinden chi-kare tekniği uygulanarak, beklenen değerlerle gözlenen değerler arasındaki anlamlılık ilişkisi sınanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda; "ergenlik döneminde yapılan dua ve ibadetin, ergenlerin ruh sağlıkları üzerinde olumlu psikolojik etkileri vardır" tezini öngören temel hipotezle birlikte diğer hipotezlerin birçoğunun oldukça yüksek bir düzeyde desteklendiği tespit edilmiştir.

Kula (2003) tarafından yapılan bir diğer çalışma da ızdırıp düşüncesini yaşayan bedensel özürlülük ve 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'ni yaşayan gençlerin yaşadıkları bu ızdırıp tecrübelerine bağlı ne tür dinî krizlerle karşılaştıklarını ve bunlarla başa çıkmaya yönelik neler yapılabileceğini tespit etmek amacıyla yapılan “Gençlerde ızdırıp Düşüncesine Bağlı Dini Krizle Başa Çıkmaya Yönelik Öneriler” isimli alan araştırmasıdır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ve Çorum’da yaşayan 54 bedensel özürülü genç ile 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi’ni yaşamış olan 40 genç olmak üzere ızdırıp düşüncesini tecrübe etmiş toplam 142 genç oluşturmaktadır. Kula bu araştırma ile ızdırıp ile dinî düşünce ve dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Karaca (2003) “Gençlik ve Dinsel Yabancılaşma” isimli çalışmasında dinsel yabancılaşma olgusunu incelemektedir. Çalışmanın amacı, yabancılaşma problemine din psikolojisi perspektifinden yaklaşarak bireysel ve sosyal olarak ele alınan yabancılaşma problemiyle birlikte özellikle dinî hayatta meydana gelen bozulma ve yozlaşmayı ifade eden dinsel yabancılaşma durumunun gençler arasındaki yaygınlığını ortaya koymak, problemle ilişkili faktörleri tespit etmek ve problemin çözümüne yönelik önermelerde bulunmak olarak ifade edilmektedir. Çalışmanın örneklemini Erzurum merkezinde ikamet eden 15-25 yaş arası 100 lise, 100 İmam Hatip Lisesi, 100 İlahiyat Fakültesi öğrencisi ile diğer fakültelerde öğrenimlerine devam eden 400 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde yabancılaşma probleminin ülkemiz gençliği açısından henüz çok ciddi boyutlara ulaşmadığı görülmektedir.

Onay (2004), “Dindarlık, Etkileşim ve Değişim” adlı çalışmasının amacı Türkiye’deki dinî yönelimleri araştırmaktır. Örneklemini Ankara ve Erciyes Üniversiteleri’nden 1149 öğrencinin oluşturduğu çalışma, dinî yönelim ölçeği kullanılarak yapılmıştır. Dinî yönelimler, düşünce, davranış ve duygu olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır. Çalışmada cinsiyet, yaş, ailenin gelir durumu, sosyal çevre, mezun olunan lise, isteğe bağlı dinî eğitim, Diyanet İşleri Başkanlığı ve cemaatler ile dindarlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, Batı Avrupa ve Amerika’da yapılan çalışmalarla kıyaslandığında, Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin daha dindar olduğu görülmektedir. Öğrencilerin dindarlığın düşünce boyutuna ilişkin ortalaması %79, duygu boyutuna ilişkin ortalaması %75 ve davranış boyutuna ilişkin ortalaması ise %52 olarak tespit edilmiştir. Veriler incelendiğinde, cinsiyet, yaş, ailenin gelir durumu ve sosyal çevre faktörlerinin dindarlık düzeyindeki değişime etkisinin çok az, din eğitiminin dindarlık düzeyine ilişkisinin ise fazla olduğu (%18 değişim miktarı) tespit edilmiştir. Yine bulgulardan, dinî kurumların dindarlıktaki değişimde %35 payı olduğu (bunun %20’den fazlası Di-

yanet İşleri Başkanlığının, gerisi de cemaat ve tarikatların) Diyanet İşleri Başkanlığının dindarlığın manevi boyutuna katkı yaparken cemaatlerin dinî davranışlarda etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kirman (2005), “Din ve Sekülerleşme” adlı çalışması çok boyutlu ve oldukça karmaşık bir görünüm sergileyen din ve sekülerleşme ilişkisinin gözlenebileceği en açık alanlardan biri olarak üniversite gençliğinin din, eğitim, ekonomi, siyaset ve özellikle aile ile ilgili tutum ve davranışlarını belirlemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın evren ve örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nden 198 ve Kocaeli Üniversitesi’nden 150 olmak üzere toplam 498 dört yıllık fakülte öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada dindarlığın inanç, ritüel, tecrübe ve etik boyutları ile popüler dindarlık olgusu din ve bilim, din ve ekonomi, din ve siyaset ile din ve aile bağlamında karşılıklı etkileşimi incelenmiştir. Din ve sekülerleşme ilişkisi bağlamında deneklerin din, bilim, ekonomi, siyaset, aile ve evlilikle ilgili tutumları bütün olarak değerlendirildiğinde, modern ulus-devlet formatında kurulan Türkiye’nin yaşadığı modernleşme sürecine paralel olarak geleneksel değerlerin yerini modern olana bırakması yönünde tezahür eden sekülerleşme eğiliminin her geçen gün güçlendiği tespit edilmiştir.

Din-ruh sağlığı çerçevesinde bir başka çalışma Hayta (2006) tarafından yapılan “Psiko-Sosyal Uyum ve Dinî Pratikler” adlı yine bir saha araştırmasıdır. Yüksek öğretimde örgün din eğitimi gören ilahiyat fakültesi öğrencilerinin ibadetleri ile psiko-sosyal uyumları arasındaki ilişkiyi anket metodu ile inceleyen bu araştırma iki ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde tezin teorisini oluşturan gençlik, ibadet ve psiko-sosyal uyum gibi kavramlar, ilgili literatür taranarak izah edilmeye çalışılmıştır. Tezin ikinci bölümünde anket bulgularının dökümü ile birlikte değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda dinî pratiklerle, yani ibadetlerle ilgili bulgular önce tablo olarak verilmiş daha sonra tablolardaki bilgilerin dökümü yapılmıştır. Yine bu bölümde ibadetlerle birlikte tezin ana problemini teşkil eden psiko-sosyal uyum boyutları ile ilgili tablolar da yer almıştır. Bütün bulguların verilmesinden sonra yorum ve tartışma bölümünde araştırmanın hipotezleri test edilmiş, bulgularla ilişkilendirilerek yorum ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise, dinî bir eğitim alan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dinî pratikleri ile psiko-sosyal uyumları arasındaki ilişkinin olumlu olarak gerçekleştiği, ibadetlerini yerine getiren bu öğrencilerin rahatlıkla toplumsal hayata uyum sağlayabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Modern hayatla birlikte değişime uğrayan pek çok değerden birisi olan mahremiyet konusunun üniversite gençliği arasındaki dönüşümü bağlamında Çelikoğlu (2007) tarafından hazırlanan “Türkiye’de Üniversite

Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü” adlı çalışma, yapıldığı dönemdeki üniversite gençliğinin mahremiyet anlayışının bir önceki nesil ile nasıl farklılaştığını tespit etmeye çalışmaktadır. Mülakat tekniği kullanılarak yapılan bu nitel çalışmanın örneklem gurubu Türkiye’deki 32 devlet ve 5 vakıf üniversitesinde 2006-2007 eğitim yılında eğitim görmekte olan 17-25 yaşları arasındaki 23’ü kız, 14’ü erkek olan toplam 37 öğrenci oluşturmaktadır. Özel hayat, ev içi yaşantı, cinsellik ve beden görünürlüğü gibi mahremiyetin yoğun olarak hissedildiği konularda mülakat tekniği ile görüşülen öğrencilerin mahremiyet anlayışındaki değişim ortaya konmaya çalışılmıştır. “Günümüz dünyasında mahrem alanın sınırlarının daralmasıyla mahremiyet ile ilgili görüşler esneklik kazanmaktadır” temel hipotezi çerçevesinde şekillenen araştırmada, büyük bir oranla hipotezi doğrulayan verilere ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre aile hayatı ya da ev ve beden görünürlüğü, mahrem alanın başta gelen unsurları olarak değerlendirilmektedir. Ancak bunun yanı sıra el ve ses, ele alınan diğer mahremiyet alanlarına göre daha az mahrem kabul edilmektedir. Dolayısıyla araştırma, mahremiyet algısı ve anlayışında her bir parametrenin farklı derecelere sahip olduğunu, mahrem kapsamında ele alınan her bir konunun diğerine göre değiştiğini ve genel kanaatler çerçevesinde sınırlandırılmayacağını söylemeye izin verir niteliktedir.

İman Gelişimi ile Dinsel Fundamentalizm değişkenleri arasındaki ilişkiyi, daha sonra da aynı değişkenlerin bazı demografik değişkenlerle (yaş, cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik düzey vb.) olan ilişkilerini incelemeyi amaçlayan “Üniversite Öğrencileri Örneğinde İman Gelişimi ve Dinsel Fundamentalizm Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Çalışma” isimli doktora tezi, Sezen (2008) tarafından yapılmıştır. Çalışmanın örnekleme, Dokuz Eylül Üniversitesi’ne bağlı İlahiyat Fakültesi’nin İlahiyat ve DKAB bölümleri ve Eğitim Fakültesi’nin Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencileri arasından tesadüfi yöntemle seçilmiş 411 kişi (167 erkek, 244 kız) oluşturmaktadır. Deneklerin yaş ranjı 17-30 olup yaş ortalaması 21,34’tür. Veri toplama araçları olarak, Leak, Loucks ve Bowlin tarafından geliştirilmiş olan İman Gelişim Ölçeği ile Altemeyer ve Hunsberger tarafından geliştirilen Dinsel Fundamentalizm Ölçeği kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırma bulguları değerlendirildiğinde daha olgun ve gelişmiş bir zihinsel düzeyi temel alan iman gelişiminin ancak daha düşük düzeydeki fundamentalist bir zihniyetle ilişkili olabileceği tespit edilmiştir.

İnsanların kimliklerinin oluştuğu gençlik döneminde modern dönemle birlikte geleneksel değerlerin etkisi azalırken iletişim araçları özellikle medyanın etkisi artma eğilimi göstermektedir. Bu bağlamda Daşkıran (2009) tarafından hazırlanan “Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Med-

yanın Etkisi: Kahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” geleneksel “aile” ve “din” kurumu ile modern “medya” olgusunun gençlerin kimlik oluşumuna etki derecesini ölçmeyi hedeflemektedir. Araştırmanın genel evrenini Kahramanmaraş ilinde eğitim veren resmi ve özel orta öğretim kurumları yani liseler oluşturmaktadır. Çalışma evrenini okul türüne göre belirlenmiş 5 farklı lise (Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi, Genel Lise, İmam Hatip Lisesi ve Özel Lise/Kolej) oluşturmakta, örneklem grubunu ise bu liselerde öğrenim gören lise 2 ve 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma boyunca gençlerin aile, din ve medyadan ne ölçüde etkilendikleri ve kendilerini nasıl şekillendirdikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Kahramanmaraş lise gençliği de tüm Türkiye gençliği gibi geleneksel ve modern değerler arasında kalmış ve kendi kimliğini gerçekleştirme mücadelesi vermektedir. Ailenin gençler üzerindeki etki düzeyinin (%48), medya ve popüler kültüre oranla (%62,1) daha düşük bir seviyede seyrettiği görülürken, kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun gençler üzerinde oldukça büyük bir etki yarattığı tespit edilmiştir.

Güllü (2010) tarafından hazırlanan “Gecekondulaşma, Gençlik ve Dindarlık –Kayseri Argıncık Örneği-“ adlı çalışmada, şehirleşme ve gecekondulaşma sürecinde, 16-21 yaş gençlerin sosyokültürel ve sosyo-ekonomik değişim süreçleri ile dinî yaşantıları arasında meydana gelen etkileşimin, dinî hayatın çeşitli boyutlarındaki yansımaları ve farklılaşmaları incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, gecekondu gençliğinin dinî yaşantıları sorununu, hem teorik düzeyde hem de nicel ve nitel teknikleri kullanmak suretiyle uygulamalı biçimde ele almak, morfolojik ve tipolojik olarak incelemektir. Örneklemi ise Kayseri’nin, çok farklı bölgelerden göç almakta olan Argıncık bölgesindeki dokuz farklı mahallede yaşayan 16-21 yaş arası 300 genç oluşturmaktadır. Araştırmada nicel ve nitel teknikler birlikte kullanılmaya çalışılmış, bu amaçla hazırlanan anket çalışması ve odak grup görüşmeleri çalışmanın temel veri toplama kaynakları olmuştur. Araştırma sonucunda genel olarak gençlerin büyük oranda geleneksel dindarlık formlarına bağlılığının kendini göstermekte olduğu, bu çerçevede dindar yapılarını ve geleneksel-muhafazakâr kimliklerini sürdürme konusunda güçlü bir eğilimlerinin öne çıktığı ifade edilebilir. Araştırma sonuçlarına göre gençlerin dinî pratiklerden daha çok dinin ideolojik, şekilsel, ahlaki ve sembolik yönüne önem verdikleri, dürüstlük, yararlı olmak, başarılı olmak, zengin olmak gibi değerlere dinî pratiklerden daha çok önem verdikleri görülmektedir.

Telimen (2012) tarafından yapılan “Alevi Gençliği ve Ateizm (İstanbul ve Tunceli Örneği)” isimli çalışmanın temel amacı Alevi gençlerin neden ateistliği benimsedikleri ve düşünsel anlamda hangi sonuçlar doğurduğunu tespit etmek olarak ifade edilmektedir. “Alevi toplulukların, İslamiyet’in ilk dö-

neminden itibaren günümüze kadar farklı coğrafyalarda yaşadıkları dinsel ve toplumsal dışlanmışlık sorunu ve küresel çapta yaşanan değişimler, gelişen süreçte genç Alevi bireylerin sosyalist düşünce etrafında siyasallaşmasına ve netice itibarıyla ateizm düşüncesini benimsemelerine neden olmuştur” temel hipotezi üzerine yapılan çalışma mülakat tekniği kullanılarak yapılmıştır. İstanbul’ dan seçilen 45 ve Tunceli’den seçilen 30 Alevi vatandaş çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Yapılan mülakatlar toplu olarak değerlendirildiğinde araştırmanın ana hipotezinin doğrulandığı görülmektedir. Yine elde edilen bulgulara göre Alevi gençleri Marksist anlayışa ya da sol-sosyalist siyaset anlayışına yakınlaşarak ateizmi benimsemektedirler. Alevi toplulukların tarihsel sorunları, baskı ve şiddet olayları ve mezhepsel dışlanmışlık Alevilerin dinî tutumlarını zayıflatmıştır. Kırdan kente göç, şehirleşme, bireyselleşme, küreselleşme gibi toplumsal ve düşünsel gerçeklikler, değişimler, Alevi gençlerinin ateizm yönelimini hızlandırmıştır.

Moç (2013) tarafından yapılan “Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Oluşmasında Geleneksel Kimliğin Rolü (Iğdır Üniversitesi Örneği)” adlı alan araştırmasının temel konusu üniversite gençliğinin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları ile dine ve dindarlığa ilişkin tutumları arasındaki ilişkidir. Araştırmanın temel amacı ise üniversite gençliğinde geleneksel kimlik ve toplumsal cinsiyet algısı ile bunların gençliğin dindarlık konusundaki tutumları ve dinî hayatları üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu çerçevede araştırmada üniversite gençliğinin toplumsal cinsiyete matuf tutumları ile din ve dindarlığa matuf tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi hedef edinilmiştir. Araştırmanın örneklemi Iğdır Meslek Yüksek Okulu’nda öğrenim gören 278 öğrenciden oluşmaktadır. Elde edilen bulgular ışığında dindarlık düzeyleri ile namus algılayışı arasındaki ilişkiye bakıldığında; deneklerin namus anlayışlarının, din anlayışlarından olumlu yönde etkilenmediği tespit edilmiştir. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde takınılan tutumlar ile dindarlık düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Bu da göstermektedir ki bireylerin dindarlıkla ilgili tutumları veya kendilerini dâhil ettikleri dindarlık kategorileri onların toplum içindeki, sosyal hayata ilişkin tutumlarının belirlenmesinde etkili bir rol oynamaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye’de gençlik, din ve değerler konusunda yapılan ampirik araştırmaların yöntem ve içerik olarak ele alındığı çalışmamızda, ülkemizde bu konuyla ilgili yapılmış olan saha çalışmalarını incelemeye çalıştık. Burada ele alınmayan birçok çalışmanın da olduğu kuşkusuzdur. Ancak çalışmamızın sınırlılığı açısından hemen her sene yapılan pek çok

çalışmadan en az bir tanesini makalemize dâhil ettik. İncelememizde, dinî hayat ile ilgili yapılan çalışmaların özellikle 80'li yıllardan sonra dikkate değer bir şekilde ortaya çıkmaya başladığı, nihayet 90'lı ve 2000'li yıllarda nicel ve nitel olarak büyük bir ivme kazanarak günümüzde de devam ettiği görülmüştür. Hem seçilen konuların, hem de araştırmalarda uygulanan metodların çeşitliliği konuyla ilgili literatürün her geçen gün biraz daha zenginleşmesine katkıda bulunur mahiyettedir. Ülkemizde son dönemlerde dindarlık konusunda yapılan araştırmaların mahiyetine bakıldığında, gerek metod ve teknikler, gerekse muhteva yönünden dinî davranış incelemeleri ve ölçümlerinin daha bir incelik, derinleşme ve sistematığe kavuşmakta olduğu görülmektedir. Özellikle gençlikle ilgili çalışmalar incelendiğinde, gençlik, öğrenci, ergenler gibi belli yaş guruplarına ait sosyo-kültürel çevre ve guruplarda dinî tutum ve davranışların ve onların ekonomi, ahlak, siyaset, eğitim, kültür, sanat gibi öteki toplumsal kurum, davranış ve faaliyet alanları, formları ve kurumlarıyla olan karşılıklı etkileşimi ve ilişkilerinin yaş, cinsiyet, mesleki ve sosyo-ekonomik statü, medeni durum, eğitim, dinî, etnik vb. aidiyet durumu gibi birçok değişkene göre incelenmiş ve bunların arasındaki uyum ve uyumsuzlukların araştırılmış olduğu görülmektedir. Gençlik ve dindarlık üzerine yapılan ampirik çalışmalar, genç olarak nitelenen yaş aralığındaki guruplarda dinî hayatı birçok farklı değişkene göre incelemiştir. Çalışmalarda dindarlık kişilik ilişkisi, gelişim dönemlerinde dinî hayat, dindarlık ve sekülerleşme, dindarlık-ruh sağlığı ilişkisi, din eğitimi gibi konuların öne çıktığı görülmektedir.

Çalışmalarda dindarlık ya da dinî hayatın birçok farklı değişkene göre incelendiği, bireyin ve toplumun dinî hayatında önemli olan dinamiklerin dinî hayata etkisinin gözlemlendiği gibi, dinin, din eğitiminin ve dinî yaşantının da bireyin ve toplumun farklı dinamiklerine etkileri karşılıklı olarak araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmalarda öne çıkan konunun dindarlık ve kişilik ilişkisi olduğu görülmüştür. Araştırmalarda dindarlık genellikle sabit değişken olarak alınırken farklı kişilik özellikleri bağımsız değişken olarak ele alınmış ve dindarlık ile farklı kişilik özellikleri arasındaki "karşılıklı" ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Öne çıkan bir diğer konu ise dindarlık ile ruh sağlığı arasındaki ilişki olarak görünmektedir. Gelişim dönemlerinde dinî hayat konusu da üzerinde yapılan çalışmaların fazlalığıyla dikkat çekmektedir.

Çalışmalarda genellikle dinî hayatın beş boyutu üzerinde durulmuş, farklı değişkenlerin bu boyutlar üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda metodik olarak açıklayıcı yaklaşım daha ağır bassa da anlayıcı yaklaşım tekniklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Nitekim yapılan anketlerin yanı sıra araştırmaya katılanlarla mülakatlar da

yapılmış, veriler değerlendirilirken bunlar da göz önünde bulundurulmuştur.

Örneklem gurubunun, neredeyse bütün çalışmalarda çeşitli düzeylerde eğitim gören öğrencilerden seçilmiş olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmaların toplumun farklı kesimlerine teşmil edilmemesi bir eksiklik olarak addedilebilir. Nitekim ülkemizdeki genç nüfus tamamen öğrencilerden müteşekkil değildir. Çalışan genç nüfusun dinî hayatı ile ilgili araştırmaların yapılması, bu konudaki birçok sorunu gün yüzüne çıkaracağı gibi, bunların çözümünde de etkili olacaktır. Ayrıca işsizlik de ülkemizde önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır ve işsiz genç nüfusun sayısı oldukça fazladır. Bu konuda da araştırmalar yapılarak sorunlar tespit edilmeli ve çözüm önerileri sunulmalıdır. Yine genelde dünya devletlerinin özelde ülkemizin önemli sorunlarından biri olan terörizm, bölgesel olarak birçok genci değişik şekillerde etkilemektedir. Bu bağlamda dinî hayat ve terörizm konularının incelenmesi de sorunun çözümüne yönelik katkılar sağlayacaktır.

Bu anlamda yapılan saha çalışmalarında gerek nicelik gerekse nitelik açısından kayda değer bir gelişme olduğu görülmekle birlikte değişen şartlara göre daha özel alanlara yönelerek derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneklem guruplarının çeşitlendirilmesi de toplumun farklı kesimlerinin yaşadığı problemlere ışık tutması açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

- AKSU, A.B. (2000). Gençlik Döneminde Görülen Zararlı Madde Alışkanlıkları ve Din Eğitimi, Tartışmalı İlimi Toplantı. İ. Kurt, S.A. Tüz (Ed.), İstanbul: Ensar.
- ARSLANTÜRK, Z. (1998). Kutsalın Dönüşü - Yeni Toplum Arayışları, İstanbul: Ayışığı.
- AY, M.E. (2003). Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri, Gençlik Dönemi ve Eğitimi II, Tartışmalı İlimi Toplantı. Hayati Hökelekli (Ed.). İstanbul: Ensar.
- AYDIN, M. (2003). Gençliğin Dini ve Ahlaki Değerleri, Gençlik Dönemi ve Eğitimi II, Tartışmalı İlimi Toplantı. Hayati Hökelekli (Ed.) İstanbul: Ensar.
- BAYYİĞİT, M. (1989). Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi/SBE, Bursa.
- BOLAY, S.H. (2007). Aşkın Değerler Buhranı, Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem.
- ÇELİKOĞLU, N. (2007). Türkiye'de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/SBE, İstanbul.
- DAŞKIRAN, İ. (2009). Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sütçü İmam Üniversitesi/SBE, Kahramanmaraş.
- DOĞAN, M. (2007). Gençlik ve İletişim Araçları, Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem.

- DURKHEIM, E. (2006). Sosyolojik Yöntemin Kuramları. Cenk Saraçoğlu (Çev.). İstanbul: Bordo Siyah.
- GÜLLÜ, İ. (2010). Gecekondulaşma, Gençlik ve Dindarlık -Kayseri Argincık Örneği-. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi/SBE, Kayseri.
- GÜNAY, Ü. (2006). Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi. Ü. Günay, C. Çelik (Ed.). İstanbul: Karahan.
- GÜRSES, İ. (2001). Kölelik ve Özgürlük Arasında Din -Üniversite Öğrencileri Üzerinde Sosyal Psikolojik Bir Araştırma-. Bursa: Arasta.
- HAYTA, A. (2006). İbadetler ve Ruh Sağlığı, Dini Pratikler İle Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi. Hayati Hökelekli (Ed.). İstanbul: Dem.
- HÖKELEKLİ, H. (1983). Ergenlik Çağı Gençlerinin Dinî Gelişimi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi/SBE, Bursa.
- HÖKELEKLİ, H. (2006). Gençlik ve Din, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi. Hayati Hökelekli (Ed.). İstanbul: Dem.
- KARACA, F. (2003). Gençlik ve Dinsel Yabancılaşma, Gençlik Dönemi ve Eğitimi II, Tartışmalı İlimi Toplantı. Hayati Hökelekli (Ed.). İstanbul: Ensar.
- KARATON, L.Y. (1996). Üniversiteli Kız Öğrencilerde Cinsel Ahlak ile Dinî İnanç ve Tutumların İlişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi/SBE, Bursa.
- KİRMAN, M.A. (2004). Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Rağbet.
- KİRMAN, M.A. (2005). Din ve Sekülerleşme. Adana: Karahan.
- KOÇ, M. (2002). Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi/SBE, Bursa.
- KOÇ, M. (2005). Din Psikolojisi Araştırmalarında Ergenlik Dönemi Üzerine Türkçe Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Literatür İncelemesi. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12.
- KOŞTAŞ, M. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış. Ankara: TDV.
- KULA, M.N. (1987). Ergenlerde Kimlik Bunalımı ve Din Eğitiminin Etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi/SBE, Bursa.
- KULA, M.N. (2001). Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma). İstanbul: Ayışığı.
- KULA, M.N. (2003). Gençlerde İzdırap Düşüncesine Bağlı Dini Krizle Başa Çıkmaya Yönelik Öneriler, Gençlik Dönemi ve Eğitimi II, Tartışmalı İlimi Toplantı. Hayati Hökelekli (Ed.). İstanbul: Ensar.
- KÜÇÜKALP, E. (2006). Ahlaki Yargı Gelişimi ve Dindarlık Arasındaki İlişki, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi. Hayati Hökelekli (Ed.) İstanbul: Dem.
- MARSHALL, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- MEHMEDOĞLU, A.U. (2006). Klasik Kuramlar ve Modern Araştırmalar Bağlamında Dindarlık ve Kişilik, Dindarlığın Sosyo-psikolojisi. Ü. Günay, C. Çelik (Ed.). İstanbul: Karahan.
- MOÇ, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Oluşmasında Geleneksel Kimliğin Rolü (Iğdır Üniversitesi Örneği), (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Iğdır Üniversitesi/SBE, Iğdır.
- OKUMUŞ, E. (2002). Gösterişçi Dindarlık. İstanbul: Pınar.

- ONAY, A. (2004). Dindarlık, Etkileşim ve Değişim (Üniversite Öğrencileri Örneği). İstanbul: Dem.
- PERŞEMBE, E. (2000). Genç-Aile İlişkilerinde Uyumun Sağlanmasında Dinin Fonksiyonel Rolü Üzerine, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, Tartışmalı İlmî Toplantı. İ. Kurt, S.A. Tüz (Ed.). İstanbul: Ensar.
- SEZEN, A. (2008). Üniversite Öğrencileri Örneğinde İman Gelişimi ve Dinsel Fundamentalizm Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Çalışma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/SBE, İzmir.
- TAŞ, K. (2006). Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma, Dindarlığın Sosyo-psikolojisi. Ü. Günay, C. Çelik (Ed.) İstanbul: Karahan.
- TELİMEN, M. (2012). Alevi Gençliği ve Ateizm (İstanbul ve Tunceli Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/SBE, Isparta.
- YAVUZ, Ş. (2007). Değerlerin Şeceresi, Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem.